

## L'època d'entreguerres.

- Feixisme i Nazisme
- EUA: de la prosperitat a la gran depressió

## EUA: DE LA PROSPERITAT A LA GRAN DEPRESSIÓ

### 1.- L'Amèrica dels feliços anys 20

La primera Guerra Mundial havia empobrit Europa. Per contra els EUA es van enriquir notòriament perquè van ser els proveïdors de productes i diners als països en guerra.

#### 1.1.- Els EUA després de la guerra mundial

La guerra mundial va **afavorir** l'economia americana perquè es van convertir en:

- Els principals subministradors de matèries primeres, productes industrials i alimentaris i capitals. Com a resultat la balança americana en va sortir beneficiada i de ser els deutors d'Europa es van convertir en els principals creditors (11.000 milions de dòlars).
- EUA van acumular, durant la guerra, la meitat de les reserves mundials d'or, fet que va convertir el dòlar en la moneda més forta, ja que era l'única que garantia la seva convertibilitat en or.
- Augment de la demanda Europea. Quan va acabar la guerra Europa va augmentar la demanda per la necessitat de reposar els béns d'equipaments destrossats per la guerra, pel desig de consumir després de tants anys de penúries.

**Crisi.** Cap a l'any 1920, però, aquesta bonança va acabar perquè el sobreconsum va tocar sostre i perquè molts països europeus ja tornaven a produir els seus propis articles. Aleshores les exportacions americanes es van reduir, moltes empreses van fer fallida i l'atur va augmentar.

**Fi de la crisi.** L'any 1922, després de la reabsorció dels excedents, l'economia americana va iniciar una altra època d'expansió. Va ser una crisi de reconversió, és a dir, un fenomen de transició entre una economia de guerra i el retorn a la normalitat. Ara bé, la crisi havia mostrat la inadaptació a escala mundial entre l'oferta i la demanda i també el desordre monetari existent. Aquests problemes esclatarien més endavant d'una forma més virulenta.

#### 1.2.- Expansió econòmica: la prosperitat.

Després de superada la crisi, els anys 20 van oferir una impressió de forta prosperitat: la producció industrial va augmentar un 60% i la renda nacional un 30%.

**Societat de l'abundància.** La crisi va demostrar que no es podien confiar en les exportacions perquè aquestes fluctuaven molt i per tant calia confiar en el mercat interior. Els americans van ser els pioners en orientar l'economia vers el consum en massa.

#### Factors que van fer possible la prosperitat que va comportar els avenços de la 2 Rev. Industrial:

- **Renovació del sector energètic.** Augment del consum del petroli i l'electricitat.
- **Consolidació de nous sectors industrials.** El químic i l'automobilístic, el cinema...
- **Augment de la productivitat i del consum.** El consum en massa, vers on girava l'economia americana, era possible gràcies al treball en cadena que permetia una producció també en massa. El

consum va millorar gràcies a l'augment de sous, el pagament a terminis, la publicitat i el màrqueting.

- **Increment de la concentració empresarial.** La forta competitivitat per abaixar els preus requeria grans inversions i el nombre d'empreses es va doblar.

### 1.3.– Creixement econòmic, però també desequilibris profunds.

El creixement econòmic de la dècada dels anys 20 es va caracteritzar per les seves desigualtats:

- **Augment de producció.** Va afectar sobretot els nous sectors industrials: electricitat i automòbil. Els vells sectors (cotó, carbó, producció naval,) no van aconseguir situar-se ni als nivells de pre-guerra.
- **Desequilibri agrícola.** L'agricultura no va viure una creixença similar a la del sector industrial. Els preus agrícoles eren més baixos que els industrials. Molts productors per mantenir els beneficis van augmentar la producció però aleshores es va produir una subproducció que va abaixar els preus agrícoles encara més. Aquesta pèrdua de poder adquisitiu en els pagesos no els va permetre gaudir de la prosperitat industrial. Va haver un èxode rural de pagesos arruinats cap a les ciutats.
- **Desequilibri entre demanda i oferta. A l'interior del país,** els salaris no augmentaven al mateix ritme que la productivitat i els beneficis industrials. Per tant, l'augment de població no va anar acompanyat d'un augment de demanda i l'amenaça de superproducció es feia present. **A l'exterior,** la rivalitat entre els països per absorbir la seva pròpia producció els va tornar més proteccionistes.
- **Especulació borsària.** A partir de 1925 l'elevat benefici de les empreses va repercutir en l'augment desmesurat del valor de les accions. Això va produir una febre compradora d'accions.

## 2.– Causes de la crisi del 1929

Va ser considerat l'esdeveniment econòmic de més transcendència de la primera meitat del s. XX. Moltes fortunes es van arruinar, empreses van fer fallida, l'atur va augmentar fins a límits desconeguts i l'economia, en general, va trontollar fins el punt que alguns auguraven la fi del sistema capitalista. Causes:

### 2.1.– Sobreproducció agrícola i industrial.

- Al llarg dels anys 20 **la producció va augmentar per sobre de la capacitat de consum de la població.** El poder adquisitiu del mercat era molt baix degut a la relativa pobresa de la pagesia, l'elevat nombre d'aturats i els salaris baixos. En una societat abocada al consum, els préstecs van augmentar fícticament la demanda i es va produir un desequilibri amb conseqüències greus.
- **Especulació borsària.** A partir de 1925 els beneficis industrials ja no es reinvertien en el negoci sinó en els circuits del crèdit i l'especulació borsària.. Inclús petits inversors, esperonats pel benefici ràpid, van invertir-hi els seus estalvis o van demanar un préstec per fer-ho.
- **La gestió americana.** No va saber reorganitzar l'economia mundial després de la gran Guerra. Tenien la força productiva més gran del món i concentraven la major part de l'or mundial. El proteccionisme dels anys 20 dificultava l'entrada de productes estrangers i l'alta cotització del dòlar impossibilitava l'exportació de les seves mercaderies.
- **Préstecs mundials.** Amèrica havia fet préstecs i inversions a nombrosos països no només de la guerra, sinó d'Àsia, Amèrica Llatina.... Però a partir de 1928 els capitals americans es van destinar a la borsa i van disminuir les inversions exteriors.

### 2.3.– Desequilibris monetaris.

Normalment els períodes de prosperitat econòmica anaven lligats a una estabilitat monetària, però això canvia gràcies a

- **Les conseqüències econòmiques de la guerra** . EUA va passar de ser deutora a creditora.
- **Al predomini de l'economia americana**. L'any 1920 el dòlar era l'única moneda convertible en or, i per tant sòlida. Wall Street s'havia convertit en el principal focus financer del món.

Aquesta situació propiciava l'aparició de crisis monetàries que comportaven la depreciació d'algunes monedes (pertanyents als Estats amb més inflació). Per resoldre aquest caos financer l'any 1922 a la Conferència de Gènova es va acordar una nova reglamentació monetària "**gold exchange standard**":

- Nou sistema de canvi. Els Estats Adherits podien utilitzar per pagar no sols l'or, sinó també el dòlar i a partir de 1925 la lliura esterlina.
- Aquest nou sistema va aturar una mica el desordre monetari però la desconfiança en una monedes que no semblaven del tot sòlides va dificultar la normalització.

Tot i que es va equilibrar una mica el desordre monetari, un seguit de causes van dificultar la marxa econòmica i can portar a la fallida de 1929:

- Endeutament de molt països
- Deflacions monetàries contínues
- Inflació i rivalitats financeres.

### 3.- Crac borsari i recessió econòmica.

Els fenòmens abans explicats van fer possible que la fallida de Wall Street actués com a detonador d'una crisi exonòmica generalitzada que afectà totes les economies capitalistes.

#### 3.1.- El crac de Wall Street.

Va ser la primera manifestació de la crisi.

Després de l'alça desmesurada de les accions els anys precedents, alguns analistes van adonar-se que els beneficis de les empreses no augmentaven al mateix ritme que les cotitzacions de les accions.

Per aquest motiu el 21 d'octubre es van treure a borsa moltes accions amb l'esperança d'obtenir encara un bon profit. Davant la pressió de desfer-se dels valors, les accions van començar a baixar i s'arribà al dijous negre, en què el pànic s'apoderà dels inversors que van treure a la venda 13 milions d'accions que ningú comprava i el seu preu disminuïa constantment.

La banca i els corredors de borsa van intentar frenar la caiguda de les cotitzacions que no es van estabilitzar fins a mitjan novembre. Però com la realitat econòmica era tant desencisadora, el valor de les accions va recaure fins el juny de 1932.

#### 3.2.- Del crac a la gran depressió.

El boom borsari s'havia basat en molts casos en la demanda de préstecs per invertir. Al fer fallida la borsa molts deutors no van poder tornar els diners prestats. Els prestamistes també estaven a la corda fluixa perquè sovint acceptaven accions com a garantia dels préstecs. La gent acudia en massa als bancs per retirar els seus diners, els bancs no concedien préstecs al consum i a la indústria. Conseqüències:

- **Desfasament entre producció i consum**. Al deixar de concedir préstecs, la superproducció es va fer evident perquè el consum va disminuir, els estocs s'acumularen i els preus caigueren.
- **Crisi a la indústria**. Els bancs no concedien diners per invertir i moltes empreses van haver de tancar.

- **Augment brutal de l'atur.** Provocat per la caiguda de l'activitat industrial. Mendicitat de molts obrers, sopes populars, motins davant les botigues, beneficència...
- **Crisi al camp.** La caiguda dels preus agrícoles va arruinar molts pagesos que van malvendre les terres per emigrar vers l'oest.
- **Disminució de la natalitat.** Com a conseqüència de la misèria.
- **Col.lapse** del comerç mundial i mercats financers, devaluació de les monedes.

### 3.3.– La crisi s'expandeix arreu del món.

#### Causes de l'expansió:

- Connexions de l'economia internacional.
- Debilitat de l'economia europea i la seva dependència vers l'americana.

Del 1922 al 1929 les inversions de l'economia americana a l'europea havien estat causa de prosperitat. Igualment, la crisi americana va arrossegar molts països. **Factors que van facilitar l'expansió:**

- **El descens de preus als EUA** va repercutir arreu del món. Les empreses europees tenien uns preus força superiors als americans
- **El retrocés de la demanda americana** va frenar pràcticament totes les exportacions. El comerç mundial es va retreure enormement.
- **La banca americana**, per tal de resoldre les seves dificultats, **va repatriar els capitals que havia invertit** a Europa o l'Amèrica Llatina.

Si partim de la base que molts països no havien assolit després de la guerra un equilibri econòmic i social, és fàcil entendre que la crisi americana afectés pràcticament el món sencer, a excepció de l'URSS (fora del mercat capitalista per raons òbvies).

Tot el sistema internacional d'intercanvis, de producció i finances es va esfondrar i la crisi es va convertir en una llarga depressió econòmica perpetuada durant tota la dècada de 1930.

### 4.– La lluita contra la crisi.

Davant la crisi molts països van decidir iniciar noves polítiques econòmiques per paliar-ne els efectes. Va caldre esperar, però, fins la fi de la 2ª Guerra Mundial per veure el sistema econòmic restablert.

#### 4.1.– Solucions de tipus tradicional.

Teoria econòmica clàssica: deixar fer perquè d'acord amb els ritmes cíclics de les crisis, després de la depressió vindria una altra època de prosperitat.

Segons aquesta teoria els governs van prendre algunes **mesures** per remontar la crisi:

- **Augmentar les tarifes duaneres.** Objectiu protegir l'economia nacional
- **Destruir estocs.** Objectiu mantenir els preus.
- **Devaluar la moneda.** Objectiu millorar la competitivitat dels productes nacionals oferint-los a bon preu.
- **Deflació.** Objectiu limitar el crèdit i limitar la despesa pública. La contrapartida era que reduint la despesa pública es reduïa també l'assistència als aturats, disminuïa el poder adquisitiu dels funcionaris i en definitiva disminuïa el consum.

#### 4.2.– Solucions keynesianes: l'elaboració d'una nova doctrina econòmica.

Alguns economistes creien que calien mesures de més llarg abast:

- **Força intervenció i direcció en matèria econòmica.** Seguint el model dels EUA proposat per **Keynes** que va marcar profundament el tipus de capitalisme que es va posar en pràctica i contradèia alguns punts de l'economia clàssica:
- **Les crisis no són passetgeres i la recuperació econòmica no es produeix per sí sola.**
- **La prosperitat depèn de la inversió i no de l'estalvi.** El deure dels capitalistes era invertir i el dels consumidors consumir i no estalviar perquè només així augmentaria la demanda, e smantindrien els preus i s'estimularia la producció.
- **La inversió no depèn** de les taxes d'interès i el nivell de salaris, sinó, sobretot, **del consum i la demanda.**
- **Per sortir de la crisi calia augmentar el consum, millorar els salaris** per tal d'augmentar la capacitat adquisitiva dels obrers.
- **Va estimular la inversió de l'Estat en obres públiques.** Dinamitzava l'economia i assolía la plena ocupació.

#### 4.3.– L'experiència del New Deal americà.

New Deal. Primer gran projecte econòmic per intentar resoldre la crisi. Anunciava moltes de les propostes que més endavant defensaria Keynes. S'inicià l'any 1933 amb l'ascens a la Casa Blanca de Roosevelt.

- **Obres públiques finançades per l'Estat.** Objectiu crear riquesa a Tennessee, una de les zones més deprimides de l'Estat.
- **Crèdit públic per relançar les inversions.** Això comportava un dèficit pressupostari però l'Estat creia que podria recuperar els diners en forma d'impostos un cop l'economia s'alcés.
- **Nou pla agrícola.** Es va retornar als agricultors un nivell de vida acceptable gràcies a una política de puja de preus agraris. Es va equilibrar l'oferta i la demanda tot reduint els estocs agrícoles.
- **Nou pla industrial.** Col.laboració entre l'Estat i l'empresa privada amb la finalitat de frenar el descens del preus i dels beneficis empresarials. Els ajuts a les empreses tenien com a contrapartida la fixació d'un salari mínim, disminució de la jornada laboral (per tal de combatre l'atur).
- **Nou pla d'ocupació.** Facilitats per donar llocs de treball mitjançant subvencions, exempcions fiscals, ampliació d'ocupació pública.

#### Resultats del New Deal:

- **Recuperació econòmica força limitada** perquè l'increment de la inversió pública no va compensar la debilitat de la inversió privada (tenia recança del intervencionisme del new deal i encara tenia por de la crisi).
- **Pla social.** Es van atenuar una mica les pèssimes condicions de vida però l'atur i la crisi permanent van convertir la dècada dels anys 30 en un **període de grans tensions i enfrontaments socials.**

#### 4.4.– Respostes europees.

Alguns països van seguir mesures semblants a les seguides als EUA.

- Rellançament de la demanda mitjançant una política favorable a l'augment de la capacitat adquisitiva.
- Devaluació de la moneda i abandonament del patró or.
- Mesures proteccionistes.
- Iniciativa estatal en la creació de nous llocs de treball.

Feixisme. Els totalitarismes van experimentar una pujada gràcies al suport dels sectors socials més castigats per la ruïna econòmica. El feixisme prometia ordre, seguretat i treball. Les polítiques econòmiques dels règims feixistes (Itàlia i Alemanya) també es van caracteritzar per un fort proteccionisme, mesures estatals per frenar l'atur, rearmament...

La reactivació del consum, va arribar en aquests països, no tant per l'augment de salaris que per exemple a Alemanya van disminuir, sinó per la demanda de la creixent indústria armamentística, l'orientació de béns de consum cap a l'exèrcit i el desenvolupament de la indústria pesant. El problema és que aquest camí portava directament a la guerra.

**Així doncs, les dificultats econòmiques no es van resoldre fins després de la segona guerra mundial** quan l'economia internacional es va reorganitzar sobre unes bases diferents de les que hi hagué després del primer conflicte mundial.

## EL FEIXISME I EL NAZISME

El període d'entreguerres (1918–1939) va ser una època molt inestable a Europa a conseqüència de:

- Primera guerra mundial. Va provocar moltes rancúnies entre vencedors i vençuts.
- Crisi de 1929. Va aportar greus problemes econòmics.
- Bolxevisme. La por a la seva extensió una vegada sortí victoriós a Rússia.

En aquest context van sorgir els moviments feixistes que van aconseguir el poder primer a Itàlia (1922) i després a Alemanya (1933). Característiques:

- **Dictadures totalitàries i antidemocràtiques.**
- **L'Estat supervisa i controla tots els aspectes de la vida del país.**

### 1.– EL FEIXISME

#### Definició.

Reacció violenta i autoritària contra l'expansió del principi d'igualtat entre tots els ciutadans, apareguda després de la Primera Guerra Mundial.

#### Trets bàsics:

- **Reacció contra l'expansió del moviment obrer de caire socialista.** Per això connecta amb el capitalisme.
- **Apareix allà on el capitalisme no pot controlar la presència del socialisme** i l'avenç de les masses treballadores. En els llocs on la tradició parlamentària permet a la burgesia mantenir la seva hegemonia mitjançant el sufragi universal, no surteixen aquests moviments perquè la burgesia integra dins el sistema, mitjançant els mecanismes de la democràcia parlamentària, les forces obreres. Per contra, en els llocs on la burgesia es veu incapacitada per dirigir un Estat Liberal, l'avanç d'un fort moviment obrer dona lloc a moviments antisocialistes que desemboquen en la destrucció de les institucions liberal–democràtiques i l'aparició de formes feixistes.

#### Característiques:

- **Vincles amb les masses.** Es presenten com forces unides a les masses, es guanyen la seva simpatia i

admiració trencant amb la línia d'aïllament de les classes governants.

- **Instruments de popularització** . Programa polític popular, un líder carismàtic i el plebiscit. El líder és el salvador de la nació, desenvolupa una mística del poder personal envoltada d'un aparell de propaganda i d'una escenografia grandiloqüent.
- **Instal·lació al poder**. Creen unes institucions destinades a manipular el sentiment col·lectiu i a organitzar tots els sectors de la vida socials en forts moviments de masses. Tenen un concepció antigualitària de la societat en la qual dominen les èlits escollides que s'organitzen en un partit únic que posarà ordre mitjançant l'acció directa i defensen la violència i el terrorisme.
- **Estat autoritari i centralista**. Anul·la l'oposició, exerceix amb formes dictatorials, nacionalisme econòmic amb una força intervenció econòmica de l'Estat, prohibició de la lliure acció dels sindicats.
- **Cultura**. Conglomerat ideològic poc homogeni que només s'unifica sota la primacia nacional o racial. Desconfiança en la raó i exaltació de l'obediència cega, els sentiments intensos...
- **Relacions polítiques internacionals**. Intensa agressivitat nacionalista i imperialista d'on es deriva un esperit bel·licista que mobilitza tot l'Estat organitzat militarment i la teorització de la guerra com a instrument de progrés històric i de selecció de pobles, races i nacions. Es regeix per 2 objectius:
  - Bel·ligerència contra estats socialistes.
  - Reivindicacions territorials i ànsies imperialistes.

## 2.- La Itàlia feixista.

### 2.1. Condicions que van fer possible el feixisme a Itàlia.

- **Crisi econòmica**. Durant la Guerra Mundial el nivell de vida de la classe treballadora havia baixat. El cost de la vida va augmentar molt més que els salaris.
- **Agitacions socials**. Després del conflicte les organitzacions obreres van intentar recuperar-se del sotrac econòmic i van començar un seguit de vagues (1919–1920) temibles per la seva extensió, violència i radicalisme.
- **Fantasma bolxevic**. Algunes fàbriques van ser ocupades i quedaren en mans de comitès de treballadors que intentaren fer-les funcionar. Tot i que el moviment va ser esclafat, el fantasma del bolxevisme va començar a espantar els amos.
- **Situació al camp**. Els jornalers van començar per apropiarse terres, els sindicats van acabar dominant la vida econòmica mitjançant l'establiment dels preus, els salaris, les condicions de treball, la formació de cooperatives agrícoles. La vida política de la majoria d'ajuntaments requeia en mans socialistes.
- **Frustració de la classe mitjana**. Veia que obrers i pagesos anaven aconseguint millores que ells no aconseguien. A més a més, l'alça dels preus els van portar a la misèria; l'avenç de les forces obreres i els discursos dels polítics socialistes feien preveure una revolució imminent. **I de l'exèrcit**: els socialistes eren antimilitaristes i s'oposaven a la guerra.
- **Incapacitat dels partits governants**. No van poder controlar les hordes socialistes ni tampoc van garantir gabinets estables. Això va fer que molta gent acumulés un fort ressentiment contra un Estat que no millorava la seva situació.
- **Clima de consentiment**. Va facilitar l'ascens al poder de Mussolini. Burgesia industrial, grans propietaris de terres, funcionaris, exèrcit, i la mateixa Corona pensaren que qualsevol situació que permetés restaurar l'ordre era millor que l'ascens imparable dels socialistes.

### 2.2.- La formació del partit feixista.

Va néixer l'any 1919 com un moviment bàsicament urbà format per exsocialistes, futurs anarco-nacionalistes, excombatents i sindicalistes revolucionaris.

L'any 1920 va ampliar el seu radi d'acció incorporant propietaris agrícoles atemorits per l'ocupació de terres.

Aquesta variada composició es va reflectir en el seu primer programa polític que combinava un programa demagògic :demanar el sufragi femení, salari mínim, seguretat social, juntament amb la potenciació de les forces armades i les reivindicacions territorials. I també va atreure força seguidors tot i que va ser sempre minoria en el terreny electoral.

La força radicava en la violència de les Esquadres d'acció, grups paramilitars que s'oposaven al carrer al moviment obrer i socialista.

**L'any 1921 Mussolini va fundar el Partit Nacional Feixista** amb el suport de l'exèrcit, la patronal i una part dels partits liberals.

### **2.3.– L'arribada dels feixistes al govern.**

**Agost 1922.** Enmig d'una vaga substitueixen el govern i controlen l'Estat. Els esquadristes mantenen el servei de correus, trens i autobusos. Atrauen les simpaties de la classe mitjana.

**Setembre–octubre 1922.** El partit es reestructura dividint les qüestions polítiques de les militars.

**Octubre 1922. Marxa sobre Roma.** La pressió que rebia el govern de les masses s'intensifica i els feixistes anuncien una marxa a Roma per demanar el poder donat que el govern no podia controlar la situació. Milers de camises negres van ocupar edificis públics, el govern va estar apunt de decretar l'Estat d'excepció però el rei es va negar a firmar el decret i assumint tota responsabilitat va demanar a Mussolini que formés govern (30-10-22).

**30 Octubre 1922. Mussolini rep l'encàrreg de formar govern.** En aquest afer assumeixen la responsabilitat 2 institucions: la monarquia i l'exèrcit. El rei Victor Manuel III va tenir la major responsabilitat i va actuar mogut per la desconfiança que sentia pel govern, la influència del seu cosí (feixista) i la certesa que l'exèrcit no reprimiria mels camises negres perquè sentia una forta afinitat vers ells.

### **2.4.– El feixisme al poder: la creació d'un règim polític i d'un Estat totalitari.**

Desde 1922 la política feixista va anar transformant l'Estat liberal en un de totalitari. Ho va fer lentament, a mesura que obtenia consensos més amplis i aïllava les velles forces polítiques i socials.

- **1ª etapa. Govern de coalició.** Va mantenir formalment la vida parlamentària, la llibertat política i sindical en un intent de conquerir l'estat des de dins.
- **2ª etapa. Construcció progressiva d'un règim totalitari.** El juny de 1923 una esquadra feixista va matar al líder socialista per les denúncies que aquest dirigia vers el feixisme. Aquest fet provocar el rebuig nacional i internacional i Mussolini, aïllat, només es va mantindre pel recolzament de la monarquia i la divisió de les forces antifeixistes. La crisi fou resolta amb lleis excepcionals (1926) que van col·locar l'oposició política en la il·legalitat. El règim totalitari endegat es basava en una identitat absoluta entre Estat i Partit dels quals Mussolini anava al capdavant. Les esquadres es van convertir en un cos militar i la milícia en el Cos de seguretat Nacional. Es va jerarquitzar autoritàriament l'administració i es va iniciar un programa de reivindicació territorial.

### **2.5.– La institucionalització a Itàlia del règim i de l'Estat feixistes.**

24-12-1925.

- El Duce va rebre el títol de cap de govern, primer ministre i secretari d'Estat.

- Nomenava i revocava ministres i si convenia es posava al capdavant dels ministeris claus.
- Controlava absolutament el poder executiu.
- Concentrava al poder legislatiu.
- Les altres institucions només tenien un caràcter consultiu i estaven integrades només per feixistes.
- El Senat es va veure privat del seu poder però ho va acceptar força bé a canvi dels honors que el duce els oferia per la seva docilitat.
- La Cambra dels diputats va ser netejada de qualsevol opositor i va adoptar la mateixa actitud que el senat. L'any 1939 va ser dissolta a fi de ser substituïda p'er un òrgan consultiu.
- A províncies l'autoritat era en mans de prefectes elegits pel ministre de l'interior d'entre els feixistes més convençuts.
- Als municipis el batlle també era escollit d'entre els feixistes.

## 2.6.– La política econòmica.

- **Forta intervenció de l'Estat.**
- **Proteccionisme a la indústria nacional.**
- **Tendència a l'autarquia econòmica.** Va donar impuls a les branques de la indústria basades en primeres matèries nacionals. Així es van esforços per explotar els escassos recursos naturals, es va iniciar la producció del petroli i cautxú sintètic i es va desenvolupar l'energia hidroelèctrica. L'autarquia va significar una renovació tècnica de la indústria nacional, però alhora una producció industrial d'elevats costos de producció i baixa qualitat. A més l'orientació militarista de la indústria va comportar un estancament greu de la indústria lleugera i de béns de consum.
- Estret lligam entre el sector privat i l'estatal que va donar lloc a una oligarquia poderosa i tancada que al voltant del Partit Nacional Feixista, va concentrar a les seves mans la direcció del desenvolupament econòmic.
- **Programa agrari demagògic.** La situació dels pagesos era difícil: forts impostos, alts preus de fertilitzants i maquinària agrícola, escassetat de terres, institucions arcaiques i la impossibilitat d'emigrar a les ciutats per les poques oportunitats de trobar feina. El feixisme va exaltar els valors de la vida rural mitjançant campanyes populistes per augmentar la producció.
- **Nivell de vida per sota d'altres estats europeus.** L'any 1934 els salaris havien disminuït un 50% a la indústria pesant, encara que la productivitat augmentava a causa de la forta explotació del treball dels obrers. L'atur va augmentar i el treball es va configurar com un privilegi per qui tingués el carnet del PNF. Degut a aquestes condicions a la segona meitat dels anys 30 el feixisme es va veure erosionat per la insatisfacció dels treballadors i les classes mitjanes.

## 2.7. El control social.

El feixisme va pretendre controlar i dirigir tota la societat.

- **Sindicats feixistes.** Els únics autoritzats a partir de 1926. Amos i obrers havien d'establir els convenis col·lectius que establien els salaris i les condicions laborals. Les vagues van ser prohibides. Submissió dels interessos privats als estatals. Obligat compliment dels contractes col·lectius fixats pels sindicats feixistes.
- **Opera Nazionale Balilla.** Calia enregistrar-hi tots els nens d'entre 4 i 14 anys i els adolescents a partir de 14 anys. L'objectiu era transmetre les virtuts guerreres a fi de preparar-los per a la vida militar i comunitària. Una altra organització s'encarregava de situar els adults dins la vida laboral.
- **Educació.** A l'escola primària els mestres havien de portar la camisa negra i a la universitat havien de jurar fidelitat al règim. Llibres, ràdios, premsa van quedar amarats dels principis feixistes.

## 3.– L'Alemanya Nazi (1933–1939)

### 3.1.– La Crisi de la República

**Política.** L'abdicació l'any 1918 del kàiser Guillem II va donar lloc a la República de Weimar que basada en una constitució democràtica, no va saber donar una estabilitat al règim i va patir atacs desde l'esquerra i la dreta.

L'any 1919 els espartaquistes van provocar una insurrecció per proclamar un govern de consells obrers seguint el model de Moscú. La revolta fou reprimida i desde llavors la República va tenir sempre l'oposició dels comunistes.

Els nacionalistes més radicals juntament amb l'exèrcit van dur a terme diverses temptatives de cop d'estat (1920 insurrecció militar fracassada i el 1923 Hitler va provocar una insurrecció també fracassada).

**Economia.** El marc va caure espectacularment com a conseqüència del procés inflacionista que va provocar l'endeutament de guerra i les fortes reparacions que Alemanya devia pagar als vencedors. Les conseqüències d'aquesta situació econòmica va ser el tancament de moltes empreses amb l'augment de l'atur que això comporta, varietats salarials inclús en un mateix dia, ruïna per la gent que vivia de capitals fixos. La situació va anar empitjorant fins que l'any 1923 no es van poder pagar ni els deutes de guerra contrets amb França i les tropes franceses com a garantia del cobrament van ocupar el Rhur.

**Pla Dawes.** Nou pla internacional que reduí el nombre de reparacions econòmiques, significà la retirada de les tropes franceses del Rhur i concedí un important préstec a Alemanya. Això va proporcionar una relativa calma i eufòria entre el poble (1924–1929) i va fer recular els partits extremistes.

**Crisi de 1929.** Juntament amb la retirada de capitals americans, coma resultat del crac de la borsa, va sumir Alemanya en una gran depressió que va fer ressorgir els problemes socials que l'anterior pla internacional havia frenat. La producció havia disminuït a la meitat l'any 1932 i l'atur passà de 1,5 milions l'any 1929 a 6 milions l'any 1931. El govern va anar perdent el suport de la petita burgesia i els assalariats. A partir de 1930 els governs no tenien una majoria coherent al parlament i es recolzaven en el president de la República que governava per decret. **La inestabilitat política va fer créixer el desig d'un govern fort i estable.**

### **3.2.– Els orígens del partit nazi i la seva arribada al poder.**

**1919.** Creació a Munic del Partit Nacionalsocialista dels treballadors alemanys (NSDAP).

**1921.** Hitler es situa al capdavant del partit i el reorganitza:

- Publicació d'un periòdic del partit.
- Creació d'una formació paramilitar (SA) encarregada de perturbar les reunions dels adversaris.
- Emblemes i símbols semblants als feixistes italians: creu gammada, salutació a la romana, camisa negra.
- Component antijueu.

**1923.** Jornada Nacional a Nuremberg on Hitler va manifestar la seva voluntat d'abatre la República. Denuncia els jueus i els marxistes com a culpables dels mals que pateix Alemanya.

El Novembre fracassa la seva insurrecció i és condemnat a 5 anys de presó dels quals va complir 6 mesos en els quals va escriure el seu llibre *Mein Kampf* (La meua lluita).

**1924.** Surt de la presó amb el lideratge dins el partit i ideològic, reforçat.

**1925.** Crea la seva pròpia milícia (SS).

**1924–1929.** No van ser gaire actius perquè la recuperació econòmica va minvar el seu protagonisme. Va

aprofitar aquests anys per posar en pràctica la seva tàctica: reduir l'activisme i entrar en el joc parlamentari per assolir el poder.

**1929.** La crisi els va donar una nova oportunitat de arribar a les masses mitjançant el seu programa.

**1932.** Radicalització política palesada en les eleccions d'aquell any on els comunistes i els nazis dominaven el Parlament. Els nazis van triomfar gràcies al suport trobat en les classes mitjanes i els camperols arruïnats, els obers en atur. També van atreure força membres de l'exèrcit gràcies al seu nacionalisme i a l'alta burgesia desitjosa d'un poder fort que acabés amb el caos. Hitler ja comptava amb el suport de nombrosos industrials i financers que inclús l'ajudaven econòmicament.

**1933.** Hitler significava per a una part de l'opinió pública alemanya un eficaç defensor de l'ordre contra el comunisme. Per això les forces conservadores van decidir nomenar-lo canceller d'un govern heterogeni i de coalició en el qual els nazis només tenien 3 ministeris. Hitler va jurar la constitució però la seva intenció era clara: convertir la República en un estat autoritari.

### **3.3.– El camí cap a la dictadura.**

Construcció de l'estat autoritari:

- Hindenburg, president de la República, a instàncies de Hitler, dissol el parlament i convocà eleccions per al 5 de març de 1933.
- Els nazis van preparar acuradament unes eleccions de les quals esperaven obtenir les 2/3 de l'Assamblea i obtenir així una investidura amb poders plens.
- El 27 de febrer els comunistes van ser culpabilitzats d'incendiar el parlament i això serví com a excusa per suspendre les llibertats individuals, suprimir el control judicial sobre els detinguts i restablir la pena de mort.
- Eleccions. 5 de març. Els nazis no van obtenir majoria absoluta però van comptar amb el recolzament del Centre Catòlic .
- Concentració de poders en Hitler.
- 23 març 1933. Els diputats del parlament atemorits per la possibilitat d'una guerra civil i per la presència de la SA a la mateixa sala, van atorgar a Hitler poders plens durant 4 anys i una llei li va concedir la facultat de promulgar lleis sense la necessitat de ser aprovades pel parlament.
- Agost 1934. Amb la mort de Hindenburg, Hitler va acaparar en la seva persona les funcions de canceller i de president i es va proclamar Führer i canceller del Reich

### **3.4.– El totalitarisme nazi**

- Alemanya es va transformar en una dictadura on l'Estat i el partit s'identificaven sota el comandament únic del führer.
- Oposició brutalment eliminada.
- Dissolució de tots els partits i sindicats. L'únic partit autoritzat era el Front del Treball Nacionalsocialista on tots els treballadors van ser convidats a afiliar-se.
- Negació de llibertats i garanties individuals.
- Acomiadament per raons polítiques i racials.
- Judicatura sotmesa a la voluntat del partit. Tribunals excepcionals per jutjar delictes polítics.
- Poders locals suprimits i transferits al Reich que es va constituir com un Estat unitari i centralitzat.
- Polícia substituïda per les formacions paramilitars nazis, sobretot la SS.
- Creació de la Gestapo l'any 1934. (Policia secreta de l'Estat).
- 1933. Primers camps de concentració que tenien com a missió, teòricament, reeducar els opositors.
- 1934. Cop d'Estat dins el partit. L'absoluta submissió al führer topava amb un nucli de militans amb posicions més radicals i esquerranes que creien en la realització d'una revolució social d'acord amb les

directrius que marcava el primitiu programa del partit. Estava format per Röhm i una part important de la SA que mantenien un discurs força anticapitalista que inquietava els grans industrials que donaven suport a Hitler. Nit dels ganivets llargs: van ser assassinats Röhm i 300 caps de la SA, posant fi a l'oposició dins el partit.

### 3.5.– La política econòmica: autarquia i rearmament.

**Objectiu:** Rellançament econòmic que acabi amb l'atur i converteixi Alemanya en una gran potència mundial.

**Base econòmica:** Fort dirigisme estatal per aconseguir l'autarquia econòmica que convertís Alemanya en un estat autosuficient.

Característiques:

- **Prioritat a la indústria pesant.** Sobretot la d'armament que assolí gran volada després de la remilitarització.
- **Economia de guerra.** Tot i que vivien en pau, l'economia anava dirigida a temps de guerra perquè creien que la pau seria passatgera.
- **Pla quadriennal.** Basat en l'economia de guerra tenia com a fitx l'autoavituallament del país i la creació d'una indústria que produís totes les matèries que el Reich m no posseïa en quantitat suficient.
- **Intervenció de l'Estat.** Va augmentar. Fort control sobre els preus i els salaris per controlar la inflació, fortes inversions i plans d'obres per reduir l'atur.
- **Concentració de capital.** Els beneficis dels **monopolis** van augmentar considerablement gràcies a una estricta reglamentació laboral que garantia l'estabilitat dels salaris i prohibia les vagues i els sindicats. La **banca** també va augmentar molt els beneficis.
- **Agricultura.** Es va potenciar la creació d'una base de pagesos propietaris als quals es van facilitar terres que podien ser heretades però no dividides. Això va facilitar el suport de la pagesia al règim.

**Resultats de la política econòmica.** Desiguals.

- 1939. Alemanya s'ha convertit en la segona potència industrial del món, amb progressos extraordinaris en el camp energètic i de primeres matèries.
- Creixement desigual entre la indústria d'armament (156%) i la de béns al consum (19%)
- Va aconseguir la plena ocupació però la capacitat adquisitiva dels obrers es va deturar.
- Jornades laborals més llargues (10 h.) i sense sindicats.
- Inflació controlada però el comerç exterior es va paralitzar i el dèficit exterior alemany es va mantindre
- Grans beneficiaris: Antigues classes dirigents que tenien en les seves mans les grans indústries i la banca.
- Classe mitjana. Va millorar la seva situació però no fins on pensava. Els amples marges concedits a les grans empreses reduïen el seu poder de maniobra.
- Classe obrera: Va veure disminuir l'atur però la penúria a l'hora d'adquirir productes alimentaris persistia.

### 3.6.– Fort control ideològic i social.

La identificació de la societat amb l'Estat havia de ser total i per això la nazificació es va imposar en tots els aspectes de la vida quotidiana.

- **Puresa racial.** La raça ària havia de ser protegida mitjançant l'exclusió de la comunitat nacional dels minusvàlids, les minories ètniques i sobretot els jueus. Es va perseguir les minories i es fomentava la natalitat dels veritablement aris. Mesures eugenèsiques permetien esterilitzar els individus amb

defectes hereditaris.

- **Persecució de jueus.** Les causes de l'antisemitisme alemany cal buscar-les en raons polítiques. Calia oferir a la nació un cap de turc a qui es pogués atribuir tots els infortunis que patia el país. A aixó cal sumar-hi el fet que molts jueus alemanys tenien grans fortunes que despertaren animadversió en la gent. Van patir una persecució sistemàtica que començar amb les seves propietats, el treball i culminà amb el seu trasllat massiu a camps d'extermini on en van morir entre 4 i 6 milions.
- **Unitat ideològica.** El Ministeri de Cultura dirigit per Goebbels, havia de garantir la normalització cultural en un sentit racista i nacionalista. Depuració a les universitats que va acabar amb l'èlit artística i literària d'alemanya. Llistes d'autors literaris prohibits, crema de llibres perniciosos.
- **Fanatització del poble alemany.** Periòdicament s'organitzaven importants concentracions de masses a Nuremberg i Berlín on, amb una posada en escena impressionant, es fomentava el culte al führer i es repetien els eslògans i himnes nazis per entusiasmar les masses allí congregades.
- **Educació juvenil.** El futur del Reich depenia de l'adhesió de la joventut al nacionalsocialisme. El sistema docent va ser politizat, censura a les escoles i llibres de text, inclusió als temaris de temes de propaganda nazi (arianisme, antisemitisme, antimarxisme...). Organitzacions d'esbarjo on tenia molta importància les joventuts hitlerianes que formaven el caràcter de la joventut mitjançant l'esport i l'auteducació, garantint un jovent fort i fidel capaç de donar bons soldats a la pàtria. A partir de 1934 moltes famílies van enviar a aquestes organitzacions els seus fills per no ser sospitosos d'opositors al règim. El fanatisme de molts nois va sorgir d'aquests grups. L'educació era de caire masclista i les dones tenien com a portar molts fills al món. L'educació femenina es basava en els fills, l'església i la cuina.
- **Oposició.** Molt dèbil. Socialistes i comunistes van ser empresonats en camps de concentració o van haver d'emigrar. Només amb les desfetes militars va començar a tenir pes una oposició a Hitler.

1

11